

ЕКОНОМІКА

УДК: 338.48; DOI: 10.31388/2519-884X-2021-43-121-127

Демко В.С., викладач
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ СТВОРЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОГО ПРОДУКТУ В СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Анотація. В статті досліджено основні мотиватори та демотиватори екологічного туризму в Україні. Визначено, що для стимулювання екологічного туризму потрібно об'єктивувати туристичний потенціал визначивши основні бізнес можливості території. Сформовано принципи та напрямки мотивації господарювання в сфері екологічного туризму. Запропоновано авторське бачення туристично-екскурсійних маршрутів для розвитку та популяризації території з використанням бізнес-потенціалу регіону.

Ключові слова: туристичний продукт, екскурсійний маршрут, бізнес-потенціал, екологічний туризм, мотивація господарювання.

JEL code classification: M19

Demko V.S., Lecturer
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University

FEATURES OF MOTIVATION FOR CREATION OF EXCURSION PRODUCT IN THE FIELD OF ECOLOGICAL TOURISM

Abstract. Every year the number of people willing to rest in an ecologically clean area in the most natural conditions increases. The article examines the main motivators and demotivators of ecological tourism in Ukraine. It is determined that to stimulate ecological tourism it is necessary to objectify the tourist potential by identifying the main business opportunities of the territory. The principles and directions of motivation of management in the field of ecological tourism are formed. The author's vision of tourist-excursion routes for development and popularization of the territory with use of business potential of the region is offered.

Conclusions. Ecological tourist and excursion products have a high business potential for community development. Effective use of such potential should combine intellectual, educational, creative, natural-geographical, economic, financial, infrastructural, socio-cultural opportunities of a certain territory, combining ecological development of green tourism and economic activity in the field of ecological tourism. Due to the specifics of these areas of management and the complex socio-economic situation in Ukraine, it is necessary to stimulate the development of ecological development in tourism. It should be carried out on the basis of territorial concentration and motivation of the population to manage in the field of ecological tourism with increasing powers of local authorities. Motivational approaches should be implemented by combining the basic principles of targeted support with balancing the need for deregulation, which will ensure transparent economic activity in the field of ecotourism and allow it to be institutionalized as an important factor in the welfare of the rural population in Ukraine.

Keywords: tourist product, excursion route, business potential, ecological tourism, motivation of management.

Постановка проблеми. Розширення видів економічної діяльності та посилення впливу місцевого самоврядування на процес ефективної диверсифікації підприємницької діяльності в сфері туризму залишається надзвичайно важким, оскільки трансформація регіональної туристичної системи, яка спо-

нує до акумулювання туристичних та економічних ресурсів на макрорівні з максимальним використанням природно-ресурсного потенціалу, вимагає підвищення рівня рентабельності послуг, подолання залежності малих господарств від впливу негативних явищ інституційного середовища.

Ризики пандемії Covid-2019 внесли суттєві корективи щодо прибутковості туристичної галузі, однак для деяких видів туризму вони навпаки розкривають нові можливості, адже такі переваги як відпочинок на відкритому повітрі в екологічних місцях, усамітнення, уникнення місць масових скупчень людей залишається головним способом реалізації потреб рекреації і туризму. Реалізація таких пріоритетів відпочинку можливе при розвитку екологічного, зеленого, сільського туризму.

З кожним роком кількість охочих відпочити в екологічно чистій місцевості у максимумно природних умовах збільшується. Тобто, екологічний, зелений туризм має усі шанси створити гідну конкуренцію добре розвиненим комфортабельним туристичним комплексам та готелям; сприяти розвитку туристичної інфраструктури у сільських місцевостях; підвищити рівень зайнятості і добробуту сільських мешканців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти екологічного туризму у соціально-економічному розвитку територій, його значення для світової економіки, враховуючи сучасні світові тенденції глобалізації та інтернаціоналізації, розглядають у своїх дослідженнях Г. Білецька [1], М. Коллегаєв [2], К. Ніколаєв [5, 6], С. Новицька [7], І. Халімовська [11]; бізнес-потенціал розвитку екологічного туризму, окреслення проблем та перспектив його розвитку на національному та міжнародному рівнях розглядають В. Демко [2], М. Іліїна [3], Дж. Премович, А. Болевич, С. Вуйович, Л. Арсіч, З Мілічевич [8], В. Жук, С. Васи́лшин, К. Утенкова, О. Ковалова, В. Ярова, І. Сколотій, Л. Кірющина [12].

Мета статті – висвітлення основних мотиваторів та демомотиваторів розвитку екологічного туризму в Україні, визначення принципів та напрямків стимулювання господарської діяльності в сфері екологічного туризму, запровадження туристичних та екскурсійних маршрутів в процес мотивації господарювання екологічного туризму.

Основні результати дослідження. Екологічний туризм у сучасних економічних умовах здатний допомогти малим населеним пунктам України вижити, оскільки саме вони своєю специфічністю притягують екотуристич-

тів [1, с. 247]. Реформа децентралізації дала змогу багатьом об'єднаним територіальним громадам розпочати активний процес покращення стану соціальної інфраструктури. Наступним етапом має бути посилення інвестиційних пріоритетів їхніх стратегій розвитку, де залежно від природних та історико-культурних особливостей сільські громади можуть визначати пріоритет сільського зеленого, зокрема екологічного туризму.

Складність мотивації екологічного туризму в Україні обумовлена:

- непослідовністю державної політики у реалізації стратегічних завдань розвитку різних видів економічної діяльності, в тому числі туристичної;
- постійним браком бюджетних коштів, бюрократією в процедурах їхнього отримання;
- низьким рівнем інституційної довіри бізнесу і населення до влади та її управлінських ініціатив;
- демомотивацією бізнесу прозорої діяльності, що необхідна за умов участі у програмах підтримки з бюджетних фінансуванням.

Незважаючи на те, що перелік демомотиваторів екологічного туризму в Україні є не значним, поступове його зменшення можливе за умов реалізації наступних заходів:

- вибору окремого ареалу як взірця державної підтримки через регіональні і локальні механізми співфінансування для розвитку екологічного туризму – позитивно, якщо це буде в індустріальному регіоні з задовільним рівнем використання природного й історико-культурного потенціалу та розташуванням іміджевого об'єкту, навколо якого буде розбудовуватись мережа еко-суб'єктів (об'єкту природно-заповідного фонду);
- посиленої технологічної підтримки проєктів екологічного туризму в межах обраного ареалу задля підвищення їх конкурентоспроможності і привабливості для іноземного туриста;
- надання більших повноважень місцевим органам державної влади у стимулювання екологічного туризму з можливістю акумуляції податкових навантажень на рівні місцевих бюджетів;
- залучення громадських об'єднань до бізнес-ініціатив, так як до нині в більшості кризових ситуацій саме самоорганізація бізнесу

і населення дозволила вирішити гострі ситуації й мобілізувати необхідне ресурсне забезпечення.

Таким чином, для українських реалій прийнятною є *територіальна концентрація стиmuлювання екологічного туризму* з наближеністю значущих природних й історико-культурних об'єктів, а також національних парків [4, с. 105]. Територіальна концентрація дозволить *об'єктивувати туристичний потенціал*. Мається на увазі, що облік туристичних потоків буде здійснюватися через відвідуванням конкретних природних чи історико-культурних об'єктів. Моніторинг кількості відвідувань дасть змогу оцінювати ситуацію щодо розвитку екологічного туризму в цілісній економічній та інфраструктурній системі регіону (поселення) [12]. З іншого боку, моніторинг буде основою для вимірювання рівня навантаження на природні й історико-культурні об'єкти, формувати інформаційно-аналітичний супровід їх екологічної паспортизації.

Щодо мотивації господарювання в сфері екологічного туризму, окрім стимулюючого інструментарію актуальним є також дерегуляційний. На наше переконання, розвиток екологічного туризму в Україні не потребує надмірних преференцій. Важливою є дерегуляція підприємництва (мінімальне втручання держави), а також активна промоція можливостей діяльності у даній сфері. Креативний потенціал населення України за таких умов має всі шанси реалізувати себе в екологічному туризмі як одній з найбільш перспективних сфер на світовому туристичному ринку. Екологічний туризм в Україні має стати важливим компонентом економічного добробуту родини кожного сільського господаря, для чого необхідна тісна співпраця органів державного та місцевого самоврядування,

громадських організацій і господарств [5, с. 109, 6].

Мотивація господарювання в сфері екологічного туризму має базуватись на програмно-цільовому підході з одночасним балансуванням принципів дерегуляції (рис. 1). У випадку ефективної підтримки господарювання в сфері екологічного туризму такі суб'єкти будуть схильні до діяльності в офіційному сегменті ринку, що є актуальним завданням для розвитку сфери послуг в Україні у цілому.

Основними напрямками дерегуляції господарювання стануть такі заходи:

- ✓ Реалізація регіональних і локальних цільових програм фінансування екологічного туризму;
- ✓ Проведення тренінгів для місцевих жителів з метою формування базових підприємницьких, екологічних і туристичних знань щодо потенціалу господарювання в сфері екологічного туризму;
- ✓ Податковий стимулюючий інструментарій (пільги, канікули, інформаційні підтримка звітності й аудиту);
- ✓ Кредитний стимулюючий інструментарій (кредити під низькі відсотки з державними і муніципальними гарантіями);
- ✓ Промоція результатів діяльності суб'єктів екологічного туризму, об'єктів, на основі яких формуються їхні послуги;
- ✓ Часткове відшкодування витрат на використання ресурсоощадних, екологічно чистих технологій у місцях перебування туристів;
- ✓ Підтримка страхових програм відшкодування збитків від стихійних лих і катастрофічних природних явищ як додаткових гарантів стабілізації бізнесу та інвестиційних вкладень.

Рис. 1. Засадничі принципи мотивації господарювання в сфері екологічного туризму

Джерело: авторська розробка

Для мотивації господарювання в сфері екологічного туризму мають розроблятися *взірцеві екскурсійні маршрути* з відповідною спеціалізацією. Вони слугуватимуть наочним прикладом пропозиції такого екскурсійного продукту, який поєднує в собі культурні, рекреаційні, екскурсійно-пізнавальні особ-

ливості з спрямуванням на екологічне виховання. Рекомендовано використовувати *авторські розробки екскурсійних маршрутів для конкретної території*, для прикладу пропонуємо розглянути територіальні можливості Запорізької області (таблиця 1).

Таблиця 1

Приклад авторського екскурсійного маршруту екологічної спеціалізації, розробленого для Мелітопольського району, Запорізької області

№	Назва структурного компонента	Приклад оформлення
1	Територіальний компонент	Екскурсійний продукт Мелітопольщини
2	Назва екскурсійного компоненту	«Енергія чотирьох стихій»
3	Мотиваційний компонент	Втомилася від стрімкого темпу життя? Немає реальної можливості поєднати приємне з корисним? Бажаєш зупинити час і відчувати себе частиною живої природи? Відчувати себе володарем стихій... Наша пропозиція саме для тебе! Запрошуємо вас пірнути в атмосферу загадкової природи, відчувати енергію сонця, цілющу силу джерельної води, південного степового вітру, рекреаційних земель Мелітопольського краю.

4	Анотація екскурсійного компонента	«Енергія чотирьох стихій» - це екскурсійний маршрут для турів вихідного дня, призначений для активного населення, школярів старших класів та студентів, яка реалізується в природних парках Мелітопольського району Запорізької області, мальовничих місцях Таврійського степу, із зануренням в енергетику українського «Stonehenge» та відпочинком на землях скіфів та амазонок.
5	Завдання та можливості екскурсійного компонента	Авторська екскурсійно-анімаційна програма Спілкування та фотографування з дикими тваринами Екопрогулянки по заповідним місцям Омивання тіла цілющою джерельною водою Здорове аутентичне харчування півдня України, знайомство з аутентичною еко кухнею; Сплав по річці Молочній Тематична фото сесія на фоні природного ландшафту Таврійського степу; Тепла атмосфера дружнього спілкування, психічне та емоційне врегулювання вашого організму.
	Місце реалізації екскурсійного компонента	Запорізька область, Мелітопольський район та місто Мелітополь
	ВАРТІСТЬ екскурсійного компонента	на 1 особу 300 грн.
	Програма екскурсійного компонента	9.00 – Зустріч гостей в дворі ТДАТУ ім. Дмитра Моторного, трансфер; 10.00 - Відвідування та екскурсія до страусіної ферми «Страус-ЮГ», фотографування з дикими тваринами; 12.00 - трансфер до с. Терпіння; 12.30 - Відвідування Цілющих джерел, с. Терпіння; 13.00 - Трансфер до с. Тихонівка; 13.30 – Обід в сільській зеленій садибі «Перлина Степу» с. Тихонівка (традиційне еко-меню півдня України); 15.00 - Відвідування НІАЗ «Кам'яна могила», екскурсія; 17.00 – трансфер до м. Мелітополь, комунікація з гостями, відгуки та коментарі по туристичному маршруті.

Додаткові послуги екскурсійного компонента		<p>1. Екскурсія містом Мелітополь «Етно край» за програмою:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. площа Перемоги, 2. Парк культури та відпочинку ім. Максима Горького, театралізована екскурсія «Південний ЕКСПРЕС » 3. Центр караїмської культури – музей Інтеркультурного міста, майстер-клас із виготовлення караїмського пиріжка з м'ясом «Ет Аяклак», тематична розважальна програма «Джамаат» <p>2. Велосипедна екскурсія «В пошуках Скіфського золота»;</p> <p>3. Сплав по річці Молочній від зеленої садиби «Перлина Степу» с. Тихонівка до НІАЗ «Кам'яна могила»</p> <p>4. Вечірня розважальна програма «Вечорниці»;</p> <p>5. Відвідування Центру караїмської культури – музей Інтеркультурного міста, майстер-клас із виготовлення караїмського пиріжка з м'ясом «Ет Аяклак».</p> <p>6.</p>
Бонус екскурсійного компонента		Сплав на байдарках по р. Молочна Пізнавальні майстер-класи та цікаві групові завдання

Джерело: авторська розробка

Отже, екологічні *туристично-екскурсійні продукти* мають високий бізнес-потенціал для розвитку громад. Ефективне використання такого потенціалу має поєднувати інтелектуальні, освітні, креативні, природно-географічні, економічні, фінансові, інфраструктурні, соціально-культурні можливості визначеної території, поєднуючи екологічний розвиток зеленого туризму та економічну діяльність у сфері екологічного туризму. У силу специфіки даних сфер господарювання та складної соціально-економічної ситуації в Україні, необхідне державне стимулювання процесів екологічного розвитку в

туризмі. Воно має здійснюватися на засадах територіальної концентрації і мотивації населення до господарювання в сфері екологічного туризму з збільшенням повноважень місцевих органів державної влади. Мотиваційні підходи мають реалізовуватись з поєднанням засадничих принципів цільової підтримки з балансуванням до необхідності дерегуляції, що забезпечить прозору економічну діяльність у сфері екологічного туризму та дасть змогу його інституціоналізувати як вагомий чинник добробуту сільського населення в Україні.

Список літератури:

1. Білецька Г. А. Розвиток екотуризму як засіб економічного зростання Хмельницької області / Г. А. Білецька // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – №10. – Т 2. – С. 245–247.

2. Демко В.С. Бізнес-потенціал екологічного туризму: перспективи розвитку для України та Європейського Союзу. Том I збірника доповідей у вигляді статей XIV Міжнародної конференції «Стратегія якості у промисловості і освіті». Упорядники: Хохлова Т.С., Ступак Ю.О. – Дніпро-Варна, 218. – 396 с.
3. Ільїна М. Теоретичні проблеми дослідження сільських територій як цілісних соціологічних, екологічних та економічних систем. *Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища*, 4 (28), - 2014. С. 112-115.
4. Коллегаєв М. Ю. Сучасний розвиток екологічного туризму в національних парках України / М. Ю. Коллегаєв // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2018. – Вип. 58–59. – С. 102–107.
5. Ніколаєв К. Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія / К. Д. Ніколаєв. – Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. – 153 с.
6. Ніколаєв К. Д. Збалансоване природокористування на прикладі екологізації туристичної галузі / К. Д. Ніколаєв, К. О. Бабікова // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. Випуск. – 2009. – № 5(58). Частина 1. – С. 117–120.
7. Новицька С. Р. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туристичної сфери / С. Р. Новицька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. : Географія. – 2013. – № 2. – С. 164–169.
8. Премович, Дж., Болевич, А., Вуйович, С., Арсич, Л., Мілічевич, З. (2013). Глобальні екологічні проблеми та стійкий туристичний розвиток, *Екологія*, 70, 305-310.
9. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України № 2697-VIII від 28.02.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
10. Трусова Н.В., Чернявська Т.А., Пасієка С.Р., Грановська В.Г., Пристемський О.С., Демко В.С. (2020). Інноваційна кластеризація регіону в умовах підвищення конкурентних позицій підприємств туристично-рекреаційного напрямку. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 31 (3), 1126–1134. <https://doi.org/10.30892/gtg.31326-549>
11. Халімовська І. В. Екологічний туризм як чинник розвитку сучасного суспільства / І. В. Халімовська // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип. 67. – С. 89–96.
12. Zhuk, V. M., Vasylyshyn, S. I., Utenkova, K. O., Kovalova, O. V., Yarova, V. V., Skolotiy, I. V., & Kiryushina, L. Y. (2021). The accounting improvement of ecological activity and agroecosystems conservation. *Ukrainian Journal of Ecology*, 11(1), 209-217.

References:

1. Biletska G.A. (2010) Development of ecotourism as a means of economic growth of Khmelnytsky region. *Bulletin of Khmelnytsky National University*. №10. Т 2, pp. 245–247.
2. Demko VS (2018) Business potential of ecological tourism: development prospects for Ukraine and the European Union. Volume I of the collection of reports in the form of articles of the XIV International Conference "Quality Strategy in Industry and Education". Compilers: Khokhlova TS, Stupak Yu.O. - Dniro-Varna, 218. - 396 p.
3. Ilyina M. (2014) Theoretical problems of research of rural areas as integral sociological, ecological and economic systems. *Economics of Nature Management and Environmental Protection*, 4 (28), - 2014. P. 112-115.
4. Kollegaev M. Yu. (2018) Modern development of ecological tourism in national parks of Ukraine. *Pedagogy of formation of creative personality in higher and general education schools*. - 2018. - Vip. 58–59, pp. 102–107.
5. Nikolaev KD (2016) Ecologization and development of rural green tourism in Ukraine: monograph. Kyiv: MP Drahomanov National Pedagogical University Publishing House, 153 p.
6. Nikolaev KD, Babikova K.O. (2009) Balanced nature management on the example of greening the tourism industry. *Bulletin of the Mykhailo Ostrogradsky State Pedagogical University*. Output. - 2009. - № 5 (58). Part 1, pp. 117–120.
7. Novytska SR (2013) Ecological tourism as a priority area of sustainable development of the tourism sector. *Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk*. Ser. : Geography. № 2, pp. 164–169.
8. Premovich, J., Bolevich, A., Vuyovich, S., Arsich, L., Milichevich, Z. (2013). Global environmental problems and sustainable tourism development, *Ecology*, 70, pp. 305-310.
9. On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period up to 2030: Law of Ukraine № 2697-VIII of 28.02.2019 [Online]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
10. Trusova, N.V., Cherniavska, T.A., Pasieka, S.R., Hranovska, V.Hr., Prystemskyi, O.S., & Demko, V.S. (2020). Innovative clustering of the region in the context of increasing competitive positions of the enterprises of the tourist-recreational destination. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 31(3), 1126–1134. <https://doi.org/10.30892/gtg.31326-549>
11. Khalimovska IV (2016) Ecological tourism as a factor in the development of modern society / IV Khalimovska // *Humanitarian Bulletin of the Zaporozhye State Engineering Academy*. Vip. 67, pp. 89–96.
12. Zhuk, V. M., Vasylyshyn, S. I., Utenkova, K. O., Kovalova, O. V., Yarova, V. V., Skolotiy, I. V., & Kiryushina, L. Y. (2021). The accounting improvement of ecological activity and agroecosystems conservation. *Ukrainian Journal of Ecology*, 11(1), 209-217.